

ГОВОР СА КОМЕМОРАЦИЈЕ ПОСВЕЋЕНЕ ПРОФ. ДР НИКОЛИ СТРАЈНИЋУ (1945-2023)

Поштовани колегинице и колеге, уважени чланови породице, драги пријатељи...

Пре него што започнем своје обраћање, желео бих да нагласим да никада нисам имао прилику да говорим у оваквом контексту, те да вас због тога молим за разумевање уколико не испуним нека од формалних очекивања, која можда имате.

Када сам замољен да говорим на овој комеморацији размишљао сам доста о углу из кога могу да вам се обратим и закључио да је најпримереније да то учиним са позиције студента професора Страјнића. Јер то јесте био основ наше дугогодишње сарадње. А када кажем студента, не мислим да ћу говорити само у своје лично име, већ и у име свих нас који смо били његови студенти, будући да сам уверен да сви ми, или барем већина, делимо искуства и утиске које је професор на нас оставио.

Са професором Страјнићем сам се први пут сусрео практично већ на пријемном испиту за Компаративну књижевност, која је тада била новооснована катедра (ја сам, наиме, студент друге генерације) и без које ја сасвим сигурно данас не бих био овде, пред вама (према томе без напора професора Страјнића као једног од оснивача нашег одсека и мој живот би сасвим сигурно био веома другачији). Професор Страјнић нам је на основним студијама држао предавања на обимним предметима који су се тада звали Компаративно проучавање класичне светске књижевности и Компаративно проучавање модерне светске књижевности, а који су сачињавали само језгро нашег студијског програма. На њима је он био задужен, као што сви добро знате, за лирско песништво па је на првом курсу предавао античку грчку и римску лирику, а на другом модерно песништво од романтизма, преко симболизма до модернизма. Мени, лично, је предавао и на мастеру, на коме ми је био и ментор, као што је то био и на докторским студијама. И управо зато мислим да о њему могу најпре да говорим са позиције студента.

Какво је, дакле, искуство било бити његов студент?

Многи од нас који су књижевност уписивали раних 2000-тих, а сигуран сам и неки који је уписују данас, видели су у њој нешто изузетно значајно, велико, тајновито и имали смо огромна очекивања од студија, пре свега, да ове наше мутне фантазије потврди и аргументује. Не морам да вам посебно образлажем да то није увек био случај – на студијама смо се сусрели са појмовима, методологијама, теоријама, анализама, историјом, и тако даље, који су сви заједно често били немилосрдни према нашим фантазијама, а некада су их и директно обарале и порицале – што, морам да нагласим, није увек било негативно. У професору Страјнићу, међутим, ми смо имали савезника, и то не само у смислу некога ко би се о нама бринуо и ко би нам помагао (што је он као продекан за наставу свакако чинио), већ савезника у самој ствари: и он је такође делио наше уверење, и он је, као неко ко је прешао читаву академску стазу, са друге стране поручивао да смо ми у праву, а не сва сила формалности и академских педантерија; да је у праву сама књижевност, само стваралаштво, а у књижевности, пре свега поезија. Да су сви они заиста бескрајно вредни и да је пут до ове вредности заиста пут знања, које нас чека да га освојимо. На овом путу, професор Страјнић је својим радом, свима нама непрестано поручивао, да можемо и требамо да га преходамо и савладамо, и уопште је био глас сталне и безрезервне подршке. Мислим да је јасно колико таква подршка значи младим људима који пролазе кроз безброј потешкоћа, сумњи и оклевања, и који се суочавају са светом који ова уверења не дели.

У складу са тиме су и била организована његова предавања – која нису била само пренос знања и података (она су то свакако била), већ и, усудићу се да кажем, мали позоришни комади у којима су главни јунаци били песници и песникиње, њихова дела и проблеми обрађени у овим делима, а професор је био иницијатор и посредник који је на нас преносио њихове поруке и гестове својим говором, погледима, покретима, такорећи читавим телом и, додаћу, читавим својим бићем. Као у оном Платоновом дијалогу, у коме се говори о Херкуловим прстеновима – он је привлачну силу поезије преносио на нас да бисмо и ми једнога дана могли да је пренесемо даље.

Сва његова предавања, коначно, почивала су на једној сили надахнућа, на *λόθος*-у, као основу песничке вештине, несводивом на било који метод или поступак, а без кога нема ни песништва ни разумевања песништва. И бојим се да ово често заборављамо данас у нашим академским координатама: уколико књижевни рад сведемо искључиво на формалности и хладне појмове, из њих ће исклизнути *λόθος*, а са њиме и само песништво. О томе читамо и у његовим делима:

Отуда онај *πάθος* с којим се Новалис обраћа ноћи представља природни начин опхођења. То што је непримерено можда негде другде, овде је примерено потпуно. Овде то долази и сија од себе само. „Брежуљак“ с кога допиру те рече јесте она брежуљак Ништа ноћи. С њега се, као са сваког брежуљка са коф се говори, говори базда гласније и дубље. Јер глас од горе однекуд увек је божански, свети. *Πάθος* је заратустрински, хомерски, христовски. Само онај који пређе преко, у ком се слаже несложиво, говори повишено и осветљено. Из несложивога слагања тек стиже глас самог *ἀρχή*, првине и ноћи.

Као нека моћна чулна узаврелост, пробој границе вида и слуха и сваког дотицања, као треперење што оплођује запретану спознају у нама и што Ничему подарује светлост, *πάθος* је извор свега сачињања (*ποίησις*), као и свег истинског бивствовања. Јер се кроз њега оглашава оно што је прводније, битније и дубље. Зато Платон (у *Teetetu*, 155д) и Аристотел (у *Metafizici*, А2, 982б 12), кажу да је *πάθος* извор филозофије.

„Заиста је својствен филозофу тај *πάθος*, то јест чуђење, јер није други почетак филозофије него управо овај.“

„Људи, наиме, започеше филозофирати и сада и у почетку кроз чуђење.“

Филозофија и поезија, као и истинско бивствовање, покренуте су и покрећу се увек испонова, докле год јесу то што јесу, *πάθος*-ом што рађа поетско и филозофски дискурс и „дискурс“ бивствовања.¹

Своје разумевање, изложено у овом одломку, професор Страјнић развио је у једном другом времену, различитом од овог нашег, у коме је песништво имало своју вредност и достојанство, не само у личном већ и у друштвеном смислу. У таквом контексту он је похађао студије Југословенских језика и књижевности и Филозофије у Загребу, повезујући чврсто певање и мишљење. И ова веза заиста је била пресудна за његов рад, што је умео да пренесе и на студенте, а и на мене лично, будући да сам се и сам определио да пратим овај пут.

Поред тога, за његово бављење књижевношћу био је карактеристичан један посебан спој историчног и аисторичног, пролазног и безвременог, на коме је радио у скоро свим текстовима, које сам барем ја успео да прочитам. Реч је, наиме, о његовом схватању да се поезија одиграва у историјском

¹ Никола Страјнић, *Огледи о књижевности и сликарству*, Бачка Паланка: Логос, 2009, стр. 321-322.

развоју, али да исто тако постоје одређене константе, које одржавају само њено биће у овом трајању и захваљујући којима нам се она обраћа својим специфичним гласом. На основу датог уверења, можемо разумети и његово инсистирање на античкој, односно, пре свега старогрчкој књижевности као историјском почетку све европске књижевности, односно, на Хомеру као почелу и Ђлокеџевов-у, а потом и на различитим старогрчким лиричарима, као оснивачима потоњих категорија песничког стварања, унутар којих, почевши од римских песничких апроприација, читава историја европског певања стоји. Рад професора Страјнића, како на античким тако и на модерним песницима, представља покушај једне реконструкције крајњих координата песništва и жељу да се прошлости препознати заборављена истина садашњости.

На овом путу његови јунаци су били старогрчки песници, са Пиндарем на челу; од римских песника Вергилије је свакако био изнад осталих, као аутентични одјек Грчке; а од модерних то су Новалис и Хелдерлин, који су уз идеалистичке филозофе заслужни за само откриће антике као почела и места на коме се одлучило о развојном луку наше европске цивилизације. Ту су потом модернисти, Бодлер, Рембо, и сасвим сигурно Ниче, тај филозоф-песник, а ипак више од свих је ту је Р. М. Рилке. У нашој књижевности то су били Бранко Миљковић и Момчило Настасијевић (којима се бавио у свом магистарском и докторском раду), пре њих Бранко Радичевић, Петар Кочић и Милутин Бојић, потом И. Г. Ковачић, Јуре Каштелан (који му је био ментор, о чијем стваралаштву је написао више радова и чија изабрана дела је приредио 2005. године), Васко Попа и многи други.

Методолошки гледано, у свом приступу књижевности професор Страјнић је био на трагу Хајдегерове филозофије. У свом раду и својим анализама, својим уверењима о месту књижевности у свету, он је заиста био хајдегеријанац. А то је једноставно значило оно уверење са којим нас је сусретао на почетку студија – да је поезија нешто бескрајно важно. Јер наспрам ње, као доминантне силе налазе се појмовно и техничко мишљење, који су апстраховани из нашег постојања, односно из језика који пружа кућу овом постојању. Песništво је, напротив, усмерено на језик, јер оно и није ништа друго до језик сам у својој самосталној делатности, у слободној игри, па је зато и најпре способно да нас суочи са истином нашег постојања, која се нигде другде и не открива на овако изворан начин. Другим речима, како нас је професор Страјнић подсећао, причајући нам о песнику Хелдерлину: „човек станује песнички на овој земљи“.

Одрећи се песништва према томе било би далеко више од пуког самозаборава, то би можда било једнако препуштању глобалној катаклизми. И чини ми се да је ово уверење, које са собом носио професор Страјнић, а које је преносио и на нас, његове студенте, не само испуњавало, него и далеко премашивало наша иницијелна очекивања о значају и улози песништва.

Јасно је да је овим својим уверењем био дубоко наспрам нашег времена, у коме се одбацују сваки израз и свако знање који се опиру квантификацији и инструментализацији.

Захваљујући свему томе рекао бих да нас његово дело непрестано подсећа да пред свима нама постоји избор: да пристанемо на логику света у коме смо се затекли а који песништво одбацује, или да насупротив томе прихватимо полазиште о нашој песничкој суштини, повлачећи из њега доследне консеквенце у животу, стваралаштву и раду.

О снази његовог присуства, коначно, сведочи и чињеница да је читав „подмладак“ на нашој катедри сачињен од његових студената, укључујући ту и мене, који се у свом академском раду баве управо поезијом и то кроз њен спој са мишљењем, са филозофијом, у правцу у коме нас је он усмерио. Надам се зато да ћемо имати довољно знања, вештине и надахнућа да његов ланац херкулових прстенова наставимо и у будућности.

Стеван Брадић

